

סגולן רויאל והדמוקרטיה הישירה,

או: לקול ההמון יש שדיים

:: גיל מיכאלי

המעמדיים. אלה חזרו אל הפוליטיקה הצרפתית מן הצד השני של המפה, מן הימין הקיצוני. החזית הלאומית של ז'ן-מארי לה-פן הלכה והתחזקה ביחס הפוך להחלשות המפלגה הקומוניסטית, אשר הפכה מכוח פוליטי משמעותי לאנקדוטה מאובקת (אם כי לא משעשעת. ההומור, גם בימי תפארתה, לא היה אחד ממאפייניה הבולטים). תהליך זה שבו עוברים "הקליינטים" המסורתיים של השמאל אל הימין הקיצוני מוכר וידוע, אך עד כה לא הסיק מכך מחנה השמאל מסקנות פוליטיות. המפלגה הקומוניסטית הסתגרה בד' האמות של האינטלקטואליזם, חזרה לימי האוונגארד ואיבדה כל תמיכה עממית.

להפך, הדמגוג המוכשר מן הצד הימני, איבחן את ה"גירושין" הפוליטיים הדרמטיים הללו והפך אותם למכרה זהב אלקטורלי. ברטוריקה שלו הוחלפה העוינות כלפי מעמד המנצלים, כלפי ה'בעלבתים', בטינה כלפי 'הממסד'. מעמד העובדים אשר הפך ל'עם', 'לאיש הפשוט', מהווה את הבסיס האלקטורלי האיתן של הימין הקיצוני.

במהלך שבעים שנה הוחלפו החזיתות: החזית העממית (Front Populaire) שהנהיג לאון בלוס ב-1936-1937, רגע שיא של סוציאל-דמוקרטיה רדיקלית, אינה אלא זיכרון עמום. ואילו החזית הלאומית של לה-פן נהנת מאהדתו של כל בוחר חמישי. המהפך הסמלי הושלם כאשר לה-פן ואנשיו "שחררו" את האחד במאי מידי השמאל. החזית הלאומית השתלטה על מה שהיה "חג הפועלים" והפכה אותו לאירוע לכבודה של ז'ן ד'ארק (שיום חגה הוקדם לצורך כך בעשרה ימים).

סוציאליזם בלי פרולטאריון

אובדנו של 'מעמד העובדים' כמעט וחסיל את המפלגה הקומוניסטית. גם מצבה של אחותה, המפלגה הסוציאליסטית, חמור: אין לה שפה משותפת עם 'השכבות החלשות' ואין לה סיכוי לגייס תומכים בקרב חלקים

בחודש נובמבר ניצחה סגולן רויאל בפריימריס של המפלגה הסוציאליסטית, ונבחרה כמועמדת המפלגה לנשיאות צרפת. נצחונה הוא נקודת מפנה בתולדות השמאל הצרפתי. הוא מהווה ניסיון לחידוש הברית בין הסוציאליזם לבין העובדים. המועמדת מבינה היטב את המשבר שבו נתון השמאל הצרפתי, הסובל מניכורן של קבוצות שמבחינה "אובייקטיבית" אמורות לתמוך בו. הקרע בין אנשי השמאל המזדהים עם המפלגה הסוציאליסטית ותומכיה, לבין "השמאל האובייקטיבי" (אלה שהמפלגה מייצגת בצורה הטובה ביותר את האינטרסים המטריאליים שלהם) - מעולם לא היה חמור יותר.

כדי להבין את הנעשה במפלגה הסוציאליסטית, כדאי להעיף קודם מבט דווקא על המפלגה הניצבת לשמאלה. ההיסטוריה של המפלגה הקומוניסטית הצרפתית היא הקדמה מצויינת לדיון במצבה של המפלגה הסוציאליסטית היום, בראשית "עידן רויאל".

המפלגה הקומוניסטית הצרפתית, שגילמה את מלחמת המעמדות ופעלה בשמו של הפרולטריון, הפכה לתופעה כמעט שולית בנוף הפוליטי הצרפתי. אך כמובן, פשיטת הרגל הפוליטית של המפלגה לא הביאה להעלמות המתחים

המהפך הסמלי הושלם כאשר לה-פן ואנשיו "שחררו" את האחד במאי מידי השמאל. החזית הלאומית השתלטה על מה שהיה "חג הפועלים" והפכה אותו לאירוע לכבודה של ז'ן ד'ארק (שיום חגה הוקדם לצורך כך בעשרה ימים).

קצה הקרחון

זול להיות עשיר

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שוב מביאה לנו נתונים שעוזרים לפרש את המציאות. שנת 2006, כך מתברר, הסתיימה באינפלציה שלילית. המדד בשנה האחרונה ירד ב-0.1%, נמוך בהרבה מיעד האינפלציה של הממשלה - 1% - 3%. אבל זו לא הבעיה - לא האינפלציה המאוד נמוכה (אולי אם האינפלציה כל כך נמוכה אפשר להעלות את הגרעון? שהרי במצב כזה אין מה לפחד מ"השתוללות האינפלציה" בה מאיימים עלינו). אלא מפילוח השינוי במחירים. מסתבר שהמדד שונה לעשירים ושונה לעניים - לעניים היתה השנה עליה של שליש האחוז במדד ולעשירים ירידה של שליש אחוז. הכיצד? מסתבר שמחירי מוצרים יקרים ירדו בעוד מחירים של רבים ממוצרי היסוד, בהם המזון למשל, עלה. תוספת בעקבות הצמדת השכר למדד לא תהיה השנה כמובן. כולם מרוויחים מהיציבות בשוק? שוק חופשי עוזר גם לעניים? הצמיחה טובה גם לעניים? אולי כדאי לחשוב על זה שוב.

הבחירות נתפסות בקרב
הציבור כסקר אחד מני
רבים, והסקרים כ"מיני
בחירות". בקרב האזרחים
נוצרה ציפיה שדעתם תלקח
בחשבון פעמיים בשבוע
ולא פעם בארבע שנים.
כגודל הציפיה גודל האכזבה
המכרסמת באמון שלהם
בשלטון.

נמצאת במשבר שביסודו הוא משבר אמון: רבים איבדו את אמונם בפוליטיקאים ובעקבות זאת גם בפוליטיקה. העובדה שבמקביל איבד 'העם' גם את אמונו ב'תקשורת' מצביעה על כך ששורש הבעיה הוא בשאלת הייצוג: ייצוג פוליטי וייצוג בשיח הציבורי.

במשטר דמוקרטי העם הוא הריבון, מקור הסמכות והלגיטימציה. אך לא העם הוא הגורם השולט בפועל. שאלת מקומו של "העם" במשטר הדמוקרטי היא אחת הבעיות הקשות ביותר עמן מתמודדת הדמוקרטיה, אשר למדה היטב את לקחם של המלכים: אין נשק פוליטי קטלני יותר מן השאלה "מי שמך?" או במלים ארציות יותר "למה אתה ולא אני?". השיטה הייצוגית נבחרה בכל הדמוקרטיות המערביות כפיתרון אופטימלי, אם כי לא אידיאלי, שלא העלים את הבעיה. הנבחרים שבכיסם יפוי הכוח הם נציגי העם ולא העם עצמו.

אמצעי התקשורת האלקטרוניים והסקרים התכופים יצרו בדור האחרון את האשליה, שהמגבלה הטכנית על התייעצות תכופה בין העם לנבחריו הוסרה והאזרחים יכולים לבטא את עמדתם לעתים קרובות יותר מאשר אחת לארבע או חמש שנים. במלים אחרות, הבחירות נתפסות בקרב הציבור כסקר אחד מני רבים, והסקרים כ"מיני בחירות". בקרב האזרחים נוצרה ציפיה שדעתם תלקח בחשבון פעמיים בשבוע ולא פעם בארבע שנים. כגודל הציפיה גודל האכזבה המכרסמת באמון שלהם בשלטון.

היבט אחר של בעיית הייצוג הוא ההקפדה על התקינות הפוליטית של השפה – הקפדה המאפיינת את אנשי השמאל, המעדיפים לפעמים להלחם בבעיות פשוט על-ידי החלפת שמן וביצוע טיהור לשוני. כך הפכה שפתם של חוגים רחבים בציבור לבלתי לגיטימית

גדולים מן 'הפרולטריון' של סוף המאה ה-20 וראשית ה-21. הוריהם והורי הוריהם של פרולטארים אלה עבדו במכרות, בתעשיית המכונות ובמפעלי המתכת. כיום הם עובדי קבלן, מובטלים, חיים בקרוונים או תקועים בשיכונים שהפכו לגטאות מהגרים, ונידונים לחינוך גרוע, לאלימות יומיומית ולירידת ערך רכושם. השמאל מתקשה להכיר בהם את ה"עם שלו", אף שהסוציאלי-דמוקרטיה מבינה שאינה יכולה להגיע לשלטון בלי תמיכתם. שבויים בסיסמאות העבר, הסוציאליסטים רואים בציבור הזה "אספסוף גזעני".

ההאשמה הגורפת של ציבור רחב בגזענות מגביה עוד יותר את חומת העוינות ואי-ההבנה בין השמאל לבין הקליינטים האובייקטיביים שלו. חוסר ההבנה והעוינות מחריפים בשל חוסר היכולת של האליטות הפוליטיות והתקשורתיות להבין ולתת ייצוג לקשיים אותם חווים צרפתיים רבים. האם התואר 'גזענית' מתאים לבעלת בית מרקחת שהעסק שלה נשדד עשר פעמים והיא טורחת להדגיש שבכל המקרים היו השודדים ערבים? נראה שהשמאל נוטה להלחם שוב ושוב את הקרב ההירואי בפשיזם ובגזענות – הקרב שהיה שעתו הגדולה, ושב הפסיד. נוח לו גם לטפח את הדחליל הנקרא להפן כדי לסגור מולו שורות תחת הסיסמא "הפשיזם לא יעבור".

הבחירות, הסקרים ומשבר הדמוקרטיה הייצוגית

סגולן רויאל מסמנת שינוי של המגמות הללו. היא השתיתה את האסטרטגיה הפוליטית שלה לכיבוש השלטון על ההבנה העמוקה של הסיבות – והשלכות – של הגט שמסר ה'עם' לשמאל. רויאל הבינה שהדמוקרטיה

אין ספק שהביטוי "ערבצ'יק" (beur) מקומם, אך לעתים קרובות מי שמשמש בו מגלה יחס מורכב יותר כלפי המציאות וכלפי האחר, ואין כל הגיון להתנפל עליו ולהציגו כהתנגלות חדשה של קצין אס.אס נאצי.

היא צעד טפשי למי שמעוניין להיבחר למועמד המפלגה בשיטות המסורתיות. אך לרויאל לא הייתה כל כוונה לנקוט בשיטות המסורתיות. מסר שיערב לאוזני רוב חברי המפלגה הוא התאבדות פוליטית למי שרוצה לכבוש את ארמון האליזה. האסטרטגיה של רויאל הייתה להיבחר על ידי הסקרים - כלומר על ידי 'העם' - ואחר כך להציב בפני מאתיים אלף חברי המפלגה את השאלה הבאה: "האם אתם רוצים לנצח ולכבוש את השלטון, כן או לא?" לאחר שהניחה את האקדח על השולחן יצאה רויאל מהחדר וסגרה את הדלת. הסקרים שכנעו את מתפקדי המפלגה שרק היא מסוגלת להביס את הפופולרי שבמועמדי הימין, ניקולא סרקוזי, ובמקום יריה נשמעה מן החדר הסגור תרועה. חברי המפלגה הוכיחו שהם לא פריירים. בחירתה של רויאל הפכה את המפלגה הסוציאליסטית למותג ולמכונת בחירות.

בדרכה לשלטון מפזרת המועמדת רמזים על שינויה של הדמוקרטיה הייצוגית בכיוון של דמוקרטיה ישירה. רויאל הציעה לזמן בהגרלה קבוצות של אזרחים שיפקחו על פעולתם של נבכרי הציבור על ידי השוואה בין הבטחות הבחירות שלהם לביצוע בפועל (חלומם הרטוב של המטלפנים ל"יש עם מי לדבר"...). פעם אחר פעם היא מצהירה שהיא ממתינה לשמוע את עמדתם של הצרפתים לפני שתגבש את עמדתה. העם הוא הריבון, היא רק הדרג המבצע.

השאלה האם רויאל מאמינה במה שהיא אומרת מעניינת אך לא חשובה. את התקדים שיצרה במפלגה הסוציאליסטית אי אפשר למחוק, ואת הציפיות שהיא יוצרת בציבור לא ניתן לבטל. אם תזכה בבחירות, תהיה רויאל שבויה בקורי האגדה שטוותר, ובכל מקרה לאן שיישא אותה מזולה תיקח עימה הנשיאה את המפלגה הסוציאליסטית ואת הסוציאליזם עצמו. לאחר שהפכה את המפלגה למותג והצליחה להגדיל את פלח השוק שלו, איש לא יקשיב לטענה שאין כל קשר בין השם "מפלגה סוציאליסטית" לבין התוכן של המדיניות, בין האובייקט הקונקרטי לבין המסורת הפוליטית והרעיונית אליה הוא מתיימר להתייחס. סגולן רויאל תהיה סוציאליזם כמו שברית המועצות היתה קומוניזם...

במשך שנים התנכרה המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית לציבור הבוחרים ה"טבעי" שלה. כעת היא מנסה, באמצעות רויאל, את האסטרטגיה ההפוכה: התמסרות וחנופה. הנסיון הזה עשוי להצליח. באופן אבסורדי, הוא עשוי להוביל את הסוציאליסטים אל ארמון האליזה, ולהיות בה בעת קבורת החמור של המפלגה הסוציאליסטית.

בעיני השמאל. רגישות היתר לשפה, למלים, הפנתה את תשומת הלב מן המציאות עצמה, על המורכבות והסתירות שהיא מכילה. אין ספק שהביטוי "ערבצ'יק" (beur) מקומם, אך לעתים קרובות מי שמשתמש בו מגלה יחס מורכב יותר כלפי המציאות וכלפי ה'אחר', ואין כל הגיון להתנפל עליו ולהציגו כהתגלמות חדשה של קצין אס.אס נאצי. אבל זה בדיוק האינסטינקט של השיח השמאלי וזוהי בדיוק הסכנה שבניהולה של המלחמה שבה הפסיד השמאל בשנות ה-30 ומאז הוא לא מפסיק לנסות לנצח בה.

רויאל כובשת את המפלגה דרך הסקרים

סגולן רויאל הבינה את שני המימדים של בעיית הייצוג ומנסה למצוא לשניהם פתרונות. האופן שבו היא מדברת והמונחים שבהם היא משתמשת משדרים ל"עם" מסר פשוט: אני מבינה אתכם, את מה שמטריד אתכם באמת, ואינני מנסה לקרוא לדברים בשמות "נקיים". היא משתמשת בנוסחאות כמו 'סדר צודק' (ordre juste), כלומר שילוב של מונח בעל קונוטציות ימניות חזקות (סדר) ומונח מן המסורת השמאלית (צדק). ההתבטאויות שלה לגבי תפקיד אפשרי של הצבא בטיפול בנוער שוליים והביקורת שמתחה על המורים (שלא עובדים מספיק) מראים אף הם שמועמדת השמאל מבינה היטב כיצד תופס ה'עם' את המצב. אין כמו טירונות צבאית להכנסת הנוער לתלם, מסכימה רויאל בקריצה עם החוכמה העממית. וכן, גם אני חושבת שהמורים בטלנים (הגירסה הצרפתית לסטריאוטיפ הישראלי הותיק לפיו השלבים בקריירת ההוראה הטיפוסית הם: הריון, חופשת לידה, חופש גדול, פנסייה מוקדמת...).

אסטרטגיית ההשתלטות שלה על המפלגה מבטאת יותר מכל תוכנה עמוקה זו. ברור שהתגרות במורים, כוח חשוב ומאורגן בשמאל הצרפתי,

האסטרטגיה של רויאל הייתה להיבחר על ידי הסקרים - כלומר על ידי 'העם' - ואחר כך להציב בפני מאתיים אלף חברי המפלגה את השאלה הבאה: "האם אתם רוצים לנצח ולכבוש את השלטון, כן או לא?" לאחר שהניחה את האקדח על השולחן יצאה רויאל מהחדר וסגרה את הדלת.

רויאל הציעה לזמן בהגרלה קבוצות של אזרחים שיפקחו על פעולתם של נבכרי הציבור על ידי השוואה בין הבטחות הבחירות שלהם לביצוע בפועל (חלומם הרטוב של המטלפנים ל"יש עם מי לדבר"...)...

גיל מיכאלי הוא חוקטור להיסטוריה של צרפת במאה התשע-עשרה